

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

EGY NAGY ÉRTEKŰ KIS KÖNYVRŐL

NAGY LÁSZLÓ:

A TERMELŐSZÖVETKEZETI TAGOKKAL KÖTÖTT MUNKAMEGÁLLAPODÁSOKRÓL

(Kossuth Könyvkiadó, 1966. 91. oldal)

A termelőszövetkezetekről már könyvtárnyi irodalom van, mégis nehéz dolga lesz a jövőbeli történetírónak, ha meg akarja rajzolni a termelőszövetkezetek fejlődésének a történeti pályáját. Mégpedig azért, mert a termelőszövetkezetekről szóló irodalomnak csak egy kisebb része az, amely képes volt felismerni a tényleges valóságot, és elemzései, következtetései ebből kiindulva tárták fel a fejlődés előrehaladó folyamatát. Magától értetődően, az ilyen művek az értékesek, ezek azok, amelyek igazi ismereteket nyújtanak az olvasónak, s az ilyenek járulnak hozzá maguk is a fejlődés előmozdításához.

Nagy László kis könyve ezek közé tartozik. Miközben nagyon mutatós elméleti igényű könyvek jelennek meg hazánkban is, a többi szocialista országokban is a termelőszövetkezetekről, ez a kis tanulmány igen szerény igényt állít maga elé. Azt, hogy felkutassa hazai termelőszövetkezeteinkben, milyen módon állapotnak megtagjaikkal az általuk végzendő munka feltételeinek a rögzítésére. Ez azonban csak látszólag szerény vállalkozás. Valójában vakmerőség, mert eleve szembezáll minden korábban elfogadott nézettel. Hát nem elég az, hogy a tag belépett, aláírta a munkakötelezettségére vonatkozó előírásokat és megszavazta az alapszabályt, amely mun-

kára kötelezi őt? Nagy László kimondja, hogy nem elég. Persze ezt bátran mondhatja, mert a termelőszövetkezetek maguk ezt már tömegesen kimondták. „...kétoldalú munkamegállapodást évek óta kötnek országsszerte termelőszövetkezeteinkben. Azt is lehet mondani, hogy a közös gazdaságok jelentős részében a munkamegállapodás intézménye általánossá vált. Az elnevezés változatos. Van ahol munkamegállapodásnak, munkaszerveződésnek, néhol termelési szerződésnek hívják. A lényeg viszont egy: a termelőszövetkezetet, mint közös gazdaságot képviselő vezető szerv (tsz-vezetőség) e megállapodásokban egyezik meg a termelőszövetkezeti taggal, mint dolgozóval, munkavégzési jogainak és kötelezettségeinek terjedelmében és a végzett munkáért járó díjazás formájában és mértékében. Ez a jogi forma szinte önmagától, szemünk előtt bontakozik ki, országsszerte rohamosan terjed, s ma már a termelőszövetkezeteknek mintegy 50–60 százalékában fűzi szorosabbra a közösségi és az egyéni érdeket.”

Ez bizony nem fér össze azokkal a nézetekkel, amelyeket a termelőszövetkezeti teoretikusok egy része hangoztat. Az élet azonban valóban könyörtelen, és a legilletékesebb politikai szerv félreérthetetlenül helyeselte a termelőszövetkezetek ilyen kezdeményéseit, sőt ezt a jövőre nézve általánosítva ajánlotta is. Az MSZMP Központi Bizottsága 1966 májusi határozata ugyanis a következőket tartalmazza: „A vállalatszerű gazdálkodás erősítése végett célszerű, ha a vezetőség kétoldalú munkaszerveződést köt a tagokkal, amelyek tartalmazzák mind a vezetőség, mind a tagok kötelezettségeit és jogait.”

A teoretikus közgazda vagy jogász megtehetné, hogy elméleti okfejtésbe bocsátkozik olyan értelemben, hogy ez az álláspont praktikus politika lépésként megérthető, azonban csak

valami átmeneti, kiegészítő lépés lehet ez, mert a termelőszövetkezetekre nézve kialakított teóriákba ez nem illeszthető bele. Nagy László nem ezt teszi. *Elfogadja a történeti valóságot*, és ebből kiindulva keresi okát-célját, s mestersege minden eszközt felhasználva igyekszik feltárni a helyzetet és a továbbfejlődés törvényszerűségeit. És mindezt kitűnően, világosan végzi, következőképpen megalapozott következtetésekre is jut. Érdemes idézni főbb megállapításait és elemzése jelentősebb láncszemeit.

A legteljesebb mértékben helyeselni lehet kiinduló felfogását: „Ismeretes, hogy a termelőszövetkezetnek, mint szervezetnek, kettős jellege, illetve két oldala van. A közös gazdaság egyrészt vállalatszerűen gazdálkodó mezőgazdasági nagyüzem, másrészt dolgozó parasztságunk társulása, legáltalánosabb társadalmi szervezete. Mindkét oldal egyformán nagyon jelentős, az utóbbi időben azonban, és a jövőben is, inkább a termelőszövetkezeti gazdálkodás vállalati oldalának erősítése került és kerül előtérbe.”

Azt is csak üdvözölni lehet, amit a vállalatszerű gazdálkodás feltételeiről mond: „A vállalatszerű gazdálkodásnak, a termelőszövetkezet vállalati jellege erősítésének nagyon sok külső és belső feltétele van. Ilyen feltétel többek között a gazdasági, pénzügyi, szervezeti, jogi stb. önállóság, továbbá a nagyüzemi gazdálkodás jellemzőinek: az alapképzésnek, a rendszeres munkadíj-fizetésnek, az önköltségszámításnak, a jövedelemmérséklésnek, a munkaező-gazdálkodásnak stb. kialakítása és erősítése.”

És külön hangsúlyozni érdemes azt, amit a munkaező-gazdálkodásról mond: „Ahhoz, hogy a termelőszövetkezet magas színvonalon, vállalatszerűen tudjon gazdálkodni, ismernie kell többek között tényleges munkaező-helyzetét, amelyet nem mindig fejez ki a termelőszövetkezeti tagság száma és ösz-

szetététele. A közös gazdaságnak munkaező-erőmérleget kell készítenie, s ezzel összhangban készítheti el termelési terveit. A munkaezőmérleg elkészítéséhez, a tényleges munkaező számbavételéhez, s ami még nagyon fontos: a termelőszövetkezeti tagság rendszeres foglalkoztatásához nagyon sok segítséget nyújtanak a termelőszövetkezeti vezetőség és a termelőszövetkezeti tagok között megkötött kétoldalú munkamegállapodások.”

De legfőképpen jelentősnek, értékes, tudományos teljesítménynek kell ítélnünk azt, amit a *termelőszövetkezeti tagsági viszonyról* kifejt: „A termelőszövetkezeti tagsági viszony ugyanis három összetevőből: 1. vagyoni, 2. szervezeti és 3. munkaezőzési jogok, valamint kötelezettségek együtteséből áll. Ezek a jogok és kötelezettségek szerves egységet alkotnak, azonban külön-külön, önálló jogviszony formájában is léteznek. Nos, ha az eddigi jogi rendezést vizsgáljuk, akkor azt kell megállapítanunk, hogy a három jog- és kötelezettségsoportot eléggé egyenlőtlenül szabályozták.”

Hogy mindennek mekkora gyakorlati jelentősége van, azt már abból is ki lehet érezni, hogy tömegesen jönnek létre munkamegállapodások a termelőszövetkezet és tagjai között. De nem annyira, hogy ez mindenki számára magától értetődő lenne. Ezért, helyesen meg is magyarázza ezt: „A termelőszövetkezeti törvény tehát a termelőszövetkezeti tagsági jogviszony egyre fontosabbá váló összetevőjét, a munkához való jogot és a munkaezőzési kötelezettséget, az ehhez kapcsolódó egyéb jogokat és kötelezettségeket csak nagy vonalakban rendezte. A gyakorlatban felvetődő jogi kérdések megoldásának kimunkálását a további fejlődésre, s nem kis mértékben a termelőszövetkezetekre bízta. A termelőszövetkezetek nagyüzemi fejlődése, a vállalati jelleg erősödése felszínre hozta a tagsági viszony dolgozói oldalának

rendezet enségét is. Következésképp, a tagsági munkamegállapodások keletkezésének és elterjedésének másik oka a tagsági viszony tartalmának fogyasztó jogi rendezése. Az érvényes jogszabályok önmaguk teremtették meg a feltételeket arra, hogy a termelőszövetkezetek a termelőszövetkezeti törvény fogyasztó rendelkezéseit saját adottságaikhoz igazítva, személyekre bontva konkretizálják.”

Külön kérdés ezzel kapcsolatban a termelőszövetkezeti alkalmazottak ügye, amiről annyi szenvedélyes vita folyik. Fontos tudni amit erről ír a szerző: „... különböző külső és belső tényezők hatására az utóbbi esztendőben rohamosan nő a termelőszövetkezeti alkalmazottak létszáma. Egyes termelőszövetkezetekben még a termelőszövetkezeti tagok is szívesen átminősítik magukat alkalmazottnak. A termelőszövetkezeti alkalmazott ugyanis több vonatkozásban még mindig (bár egyre csökkenő mértékben) előnyös helyzetben van a termelőszövetkezeti taggal szemben: társadalombiztosítási szolgáltatásai teljesebbek, munkabére a munkaszerződés erejénél fogva biztosított, s munkajogi helyzete is rendezettebb, mint a termelőszövetkezeti tagoké.

A termelőszövetkezeti alkalmazott munkadíjának szerződészerű garantáltsága és a jogi védetség szélesebb köre kétségtelenül hatással van a termelőszövetkezeti tagsági viszony alakulására. A termelőszövetkezeti tag arra törekszik, hogy dolgozói jogai ne egyenek hátrányosabbak az alkalmazottak jogainál. Ez törvényszerű folyamat, hiszen az életviszonyok alakulása nem sokáig tűri, hogy egy munkaközösségben, lényegében azonos munkakörben dolgozók egy része a munkavégzéssel kapcsolatban szélesebb körű jogokat élvezzen a kollektíva másik részével szemben.”

Hogy mi a termelőszövetkezeti tagokkal kötött munkamegállapodás, azt

jogilag egyértelműen és nagyon egyszerűen fejt ki Nagy László: „A termelőszövetkezeti tagokkal kötött munkamegállapodások, lényegüket tekintve, a termelőszövetkezet és a termelőszövetkezeti tag között létrejött kétoldalú, szerződészerű egyezségek, amelyek rendszerint egyéves időszakra és személyre szólóan rögzítik az elvégzendő munka nemét, mértékét, feltételeit, díjazásának formáját és mértékét, valamint a kötelezettséges eseten alkalmazható felelősségi szabályokat. Tehát a munkamegállapodások jogokat és kötelezettségeket rögzítenek mind a termelőszövetkezet, mind a termelőszövetkezeti tag vonatkozásában, és pedig úgy, hogy a jogok és kötelezettségek alakításában maga a termelőszövetkezeti tag is közvetlenül részt vesz.”

Ilyen alapvetés után megvilágítja a munkamegállapodások kialakult típusait:

„A munkamegállapodások első típusa a részes jellegű megállapodás, amely lényegében a családi művelésre elvállalt terület növényápolási, betakarítási, szállítási munkáinak körülírását, s a díjazás módját és mértékét tartalmazza.”

„... ma már egyre inkább kialakul a munkamegállapodásoknak egy másik típusa, amelyet jellege szerint vegyes típusú munkamegállapodásnak nevezhetünk el. E vegyes jellegű munkamegállapodás lényege: a termelőszövetkezet csak abban az esetben ad részesterületet a termelőszövetkezeti tagnak, ha az kötelezettséget vállal, hogy meghatározott mennyiségű munkanapot más munkaterületen is ledolgozik.”

„A munkamegállapodások harmadik típusát... munkaszerződés jellegű munkamegállapodásnak lehetne elnevezni. E harmadik típusú munkamegállapodás meghatározott munkakör betöltésére, illetve az ezzel járó jogokra és kötelezettségekre vonatkozó okmány,

amel
desh
ható
állat
üzem
„A h
mun
mun
zása
felel
pihe
hely
É
szer
kam
rom
lódé
szer
lyek
azza
sége
sége
kal
veze
meg
kasz
írja.
A
Nag
össz
min
form
jól t
köt
ban
gok
kör
áth
zásá
pihe
a té
örz
a m
eld
eset
kier
kap
van
A
sen

amely sok tekintetben a munkaszerződéshez hasonlít. Ez a típus megtalálható már a növénytermesztésben, az állattenyésztésben és az egyes segédüzemágakban, műhelyekben egyaránt.”
„A hangsúlyt e munkaszerződés jellegű munkamegállapodások a teljesítendő munkanapokra, az igazolatlan hiányzásra, valamint az ebből keletkező kárfelelősségi viszonyra, a túlmunkára, a pihenőidőre és a munka díjazására helyezik.”

És végül a fejlődés irányára utal a szerző: „A termelőszövetkezeti munkamegállapodásoknak itt felsorolt három típusával korántsem zárul le a fejlődés útja. Újabban sajátos „kollektív szerződések” is kezdenek feltűnni, amelyekben az elvégzendő munkára (az azzal kapcsolatos jogokra és kötelezettségekre) a termelőszövetkezet vezetősége nem a termelőszövetkezeti tagokkal külön-külön, hanem a munkaszervezeti egységgel köti meg a munkamegállapodást, úgy, hogy ezt a munkaszervezeti egység minden tagja aláírja.”

A továbbiakban részletesen tárgyalja Nagy László a munkamegállapodások összes feltételeit és tartalmi elemeit, mindenütt ajánlva a helyesnek ítélt formákat és eljárásokat. A kis könyv jól tagolt fejezeteiben szó van a megkötés formájáról (szóban vagy írásban), a megállapodások idejéről, a tagok munkához való jogáról, a munkakör és a munkateljesítés helyéről, az áthelyezésről, a munkaidő szabályozásáról, az igazolatlan mulasztásról, a pihenőidőről és a fizetett szabadságról, a termelőszövetkezet utasítási és ellenőrzési jogáról, a munka díjazásáról, a megállapodás megszegéséről és a viták eldöntéséről. Ezek közül még a viták esetén lehetséges eljárásokat érdemes kiemelni, külön azért is, mert ezzel kapcsolatban problémák és nehézségek vannak.

A szerző kiindulópontja – helyesen – az, hogy a jelenleg érvényes jog-

szabályokat veszi alapul. Ezek azonban nagyon hiányosak, éppen a tagsági jogviszonyok, különösképpen a tagsági munkaviszony szempontjából. Dicséretes azonban, hogy a tátongó jogi hézagok ellenére a viták minden típusára tud eljárást ajánlani a következőképpen: „A jelen szabályok keretében a jogi vitákat a következő fórumok előtt lehet megoldani:

a) Ha a vita a munka végzésével és a munka végzésének feltételeivel kapcsolatos – anélkül, hogy fegyelmi vagy kártérítési ügyet érintene –, akkor első fokon a termelőszövetkezeti vezetőség, másodfokon a közgyűlés dönt. (Ez ritkább eset, mert a nézeteltérések rendszerint akkor válnak jogi vitává, ha anyagi értékek is kifejezésre jutnak abban.)

b) Ha a vita úgy jelentkezik, hogy amögött vagyoni követelés van, akkor azt a szabályt kell alkalmazni, hogy a 300 Ft alatti követelés esetén az első fokon a termelőszövetkezeti vezetőség, másodfokon a közgyűlés az illetékes. Ha a vita a 300 Ft értéket meghaladja, első fokon a közgyűlés, másodfokon a járási tanács végrehajtó bizottsága az illetékes.

c) Ha kártérítési vita keletkezik, évi 300 Ft értékhatáron alul első fokon a termelőszövetkezeti vezetőség, másodfokon a közgyűlés, s ha a károkozás összege az évi 300 Ft-ot meghaladja, akkor első fokon a közgyűlés, másodfokon a járásbíróóság az illetékes.”

Az alig 100 oldalnyi könyvecske tehát nemcsak megmagyarázza és elemzi a munkamegállapodások intézményét, hanem használható tanácsokat is ad azok alkalmazására és fejlesztésére. S elkerülhetetlenül rámutat azokra a feladatokra is, amelyeket – az új termelőszövetkezeti törvényben – a jogi szabályozásnak meg kell oldania.

Kifogást egyet lehet emelni e nagy értékű kis könyvvel szemben. A nagy példányszámban kiadott népszerű brosúra formája mögött egy új szövetke-

zeti jelenségnek a tudományos igényű feldolgozása rejlik. Valójában tehát jogtudományi tanulmány ez, ami a jogban járatos olvasónak egyszerű és világos, a joghoz kevésbé értőnek azonban olykor megértési nehézségeket okoz. Annál is inkább, mert olyan új jelenségről van szó, amit éppen úgy a gyakorlat alakított ki, mint a különféle munkadíjazási módokat. Nyilvánvaló azonban, hogy a szerepe és a jelentősége is hasonló azokhoz a munkadíjazási módszerekéhez, amelyek kiala-

kítása szintén a gyakorlat műve. Éppen ezért a tudományoknak is hasonló a feladatuk, mégpedig a jogtudománynak és a gazdasági tudományoknak egyaránt, hogy a munkamegállapodás intézményének teljes és mélyreható feldolgozásával pótolják a mulasztást. Nagy László e füzetével bebizonyította, hogy a jogtudomány mezején képes megoldani ezt a feladatot.

Erdei Ferenc

DR. SOMOS ANDRÁS

A PAPRIKA

(Akadémiai Kiadó, 1966)

A Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztálya monográfia sorozatának méltó képviselője dr. Somos akadémikus legújabb könyve. A szerző könyvében harmonikus egységbe foglalja saját és munkatársai sokoldalú tudományos munkájának gazdag eredményét, az étkezési és a fűszerpaprikára vonatkozó fontosabb irodalmi adatokat, a kapcsolódó tudományágak alapvető megállapításait, valamint a termelőüzemek gyakorlatát és személyes tapasztalatait.

Az öt részből és húsz fejezetből álló 386 oldal terjedelmű, 166 táblázatot és 205 ábrát tartalmazó könyv egyes részeinek főbb jellemzői a következőkben foglalhatók össze:

Az 1. részben bevezető jellegű áttekintést kapunk a paprikának az egyes országokban elfoglalt helyéről, jelentőségéről. A továbbiakban a szerző – számos történeti és irodalmi forrásra támaszkodva – felvázolja a paprika termelésének hazai térhódítását. Élelmezési jelentőségét 14 oldalon ismerteti, ami elég ahhoz, hogy a nemzetközi és hazai vizsgálatok legfontosabb adatai alapján teljes képet adjon a paprika kémiai összetételéről.

A 2. rész 72 oldalnyi anyaga kiterjed a paprika egész nemzetségének teljes botanikai rendszerére, továbbá a paprikanövény részletes leírására, valamint az egyes

fajták biológiai alapokból kiinduló tudományos értékelésére, a termesztésre és felhasználásra vonatkozó gyakorlati utalásokkal.

A 3. részben a szerző öt fejezet keretében tárgyalja a paprika alapvető tenyészfeltételeit (ökológiai tényezőket), a hő-, fény-, víz- és tápanyagigényt, elsősorban saját és munkatársai kísérleti eredményei alapján, azonban felhasználva és szintetizálva a vonatkozó hazai és külföldi eredményeket is. Itt ad összefoglaló áttekintést a paprika anyagcsere-folyamatainak egyes – külföldön vizsgált – jellemzőiről is.

A könyv gerincét jelenti a 110 oldal terjedelmű 4. rész, amelynek első fejezetében Somos professzor Magyarország paprikatermesztő körzeteinek – a természeti tényezők vizsgálatán alapuló – leírását adja, a másodikban pedig a termesztést tárgyalja. Az utóbbi fejezetben a szabadföldi termesztés és a hajtátás folyamatainak minden egyes műveletét, részletekre is kiterjedő vizsgálatok alapján ismerteti. Így ebben a fejezetben a legújabb tudományos eredményekre épülő természeti technológiákat, illetve azok elemeit adja át a gyakorlatnak.

Az 5. rész a nemesítést és a magtermesztést tartalmazza. A szerző a nemesítés iránt támasztott gazdasági követelményekből kiindulva tárgyalja a biológiai alapokat, majd a nemesítés módszereit és technikai végrehajtását ismerteti. A két problémakör egy részbe egyesítésével kihangsúlyozza, hogy a nemesítés munkájához közvetlenül kapcsolódó tevékeny-

ség a
ben g
a ket

A
kozik
menn
rosod
köny
s röv.

Ös
kerül
a kör
szint
iroda
ját k
tárhá

Чет
Мол

Проп
Етсе
Кова

O HA

Фол
У

ОБЗ

Важн

СПЕ